

O NASTANKU, USTROJSTVU I DJELOVANJU NOVČARSKIH
ZAVODA U DUBROVNIKU U ZADNJIM DECENIJIMA
POD AUSTRIJSKOM VLAŠĆU

Dosadašnja historiografska istraživanja u nas, sudeći po njihovim rezultatima, bila su ponajviše okrenuta sagledavanju političke prošlosti. Kulturna i osobito gospodarska prošlost, uza sve vrijedne prinose i s tih područja, manje su zaokupljali pažnju istraživača. Ali, postoji svijest o važnosti i potrebi što šireg istraživanja sveukupne prošlosti. Jer, sve što se zbivalo i u sferama politike i u sferama kulture i u sferama gospodarstva bilo je oduvijek manje-više interakcijski povezano i činilo je sveukupnu sliku prilika u određenom prostoru i vremenu. Povijest, kao znanost, ima trajnu obavezu da teži što temeljitijem i što potpunijem predočenju sveukupnog bića prošlih vremena. Budući da se gospodarska prošlost dosad u nas manje istraživala i obrađivala, to područje, inače široko i sadržajno raznoliko, nudi mnoštvo tema, koje je neophodno istraživati i obrađivati. Novčarski zavodi, npr., njihova organizacija, poslovanje i uloga, jedna su od tih brojnih tema. Ovim radom: o nastanku, ustrojstvu i djelovanju novčarskih zavoda u Dubrovniku u zadnjim decenijima pod austrijskom vlašću — želi se dati prilog a donekle i poticaj istraživanju te tematike. Ovakvi ili slični zahvati, koji se odnose na pojedinu sredinu i na jedno određeno razdoblje u njoj, nužni su kao predradnje da bi se potom, na temelju tih predradnji, lakše i uspješnije mogle napraviti historiografske sinteze istovrsne tematike za širi regionalni ili nacionalni okvir.

Pod austrijskom vlašću (od 1814. g. i dalje) Dubrovnik je, u sklopu pokrajine Dalmacije, jedan od četiri veća dalmatinska grada, koji su do 1868. bili upravna središta četiriju okružja. Kad su 1868. ukinuti okruzi i ustanovljeno 12 kotareva u Dalmaciji, Dubrovnik je otada sjedište, ali i nadalje zadržano je nadkotarsko, okružno značenje time što je u njemu ostao i djelovao okružni sud i što je njegova lučka kapetanija, pod svojom upravnom nadležnošću, imala cijelo pomorsko okružje koje su sačinjavali dubrovački i korčulanski kotar.

Za razliku od prve polovice 19. stoljeća, u kojoj se Dubrovnik — nakon teških društveno-političkih potresa (francuska okupacija, ukinuće Dubrovačke Republike, pa dolazak pod austrijsku vlast) — pokušava snaći u novim okolnostima, u drugoj polovici toga stoljeća on je sve izrazitije pokazivao da se, obnovivši i razvijajući svoje glavne tradicionalne grane privrede: trgovinu i pomorstvo, prilagodio prilikama i snašao. Znajući da im državna (austrijska) uprava neće pomoći ni poreskim olakšicama, ni povoljnim kreditima, Dubrovčani su se pouzdavali samo u svoje snage, radili su mnogo i osmišljeno, i njihova je poduzetnost donosila sve vidnije rezultate.

Trgovačke veze sa Hercegovinom i Bosnom bile su poprilično žive. Iz Dubrovnika je — karavanskim putem — otpremana razna roba, namijenjena tom zaleđu, a iz tog zaleđa — na isti način — dopremani su razni proizvodi.¹ Neki dubrovački trgovci postaju sve bogatiji (npr. braća Božo i Niko Bošković, Vlaho de Giulli), koji svoj novac rijetko drže u bankama u Trstu ili drugdje,² jer ga radije ulažu u kupnju broskog suvlasništva^{2a} i tako povoljnije oplođuju. Dobra uposlenost brodova (jedrenjaka) u dugoj plovidbi i dobit koju su ti brodovi donosili u šestom i sedmom desetljeću 19. stoljeća navela je Dubrovčane da 1869. g. udruže svoja novčana sredstva radi izgradnje novih brodova duge plovidbe. Njihovo tada osnovano Dubrovačko pomorsko društvo, kroz 6 godina (1870—1875), dalo je izgraditi 13 velikih jedrenjaka. Ali, bilo je to u vrijeme kad su jedrenjaci već morali posustati u konkurenciji s parobrodima. I to se društvo nije moglo održati. Njegov slom, s obzirom na velika uložena novčana sredstva i iznevjerene nade, bio je težak udarac. Uporedo s istiskivanjem jedrenjaka iz duge plovidbe prestajala je i velika brodogradnja u Gružu. Daljnji težak udarac, koji su doživjeli Dubrovčani u to isto vrijeme, nastao je propadanjem trgovine sa Hercegovinom i Bosnom. Poslije austro-ugarske okupacije tih pokrajina (od 1878. i dalje) njihova uvozno-izvozna trgovina, voljom i u interesu okupatorâ, usmjeravana je kopnenim pravcima prema sjeverozapadu i sjeveru. Ti novi potresi u privrednom životu Dubrovnika i dubrovačkog kraja doveli su do prvog masovnijeg vala iseljavanja u daleke prekomorske zemlje.

Pred Dubrovčanima se ponovo našao zadatak privrednog prilagođavanja novim okolnostima. Godine 1880. zaplovio je njihov prvi parobrod, kojeg nazvaše imenom svojega grada.³ Te iste godine nastavljaju se rasprave u dubrovačkom Općinskom vijeću o izradi nacрта željezničke pruge između Dubrovnika i njegova zaleđa. Za izradu tog nacрта trebalo je osigurati 25.000 fiorina, pa vijeće zaključuje da se 10.000 f sakupi između građana, a 15.000 f da se pozajmi uz 5—6⁰/₁₀ kamata. Ta je pozajmica dobivena od mjesnog trgovca Nika Svilokosa.⁴ Uspješno poslovanje parobroda »Dubrovnik« poticalo je imaoce novca u Dubrovniku da svoja novčana sredstva dalje udružuju kroz kupnju novih putničko-teretnih parobroda. Tako je do 1892. nabavljeno još 5 takvih parobroda (»Epidauro«, »Gruž«, »Bojana«, »Arrigo« i »Albania«). Njihovi suvlasnici (karatisti) osnovali su te godine i svoje društvo »Dubrovačka parobrodsko plovidba«. Dubrovčani su, udruženim sredstvima kroz

¹ Razna roba, koja je iz Dubrovnika otpremana u Hercegovinu i Bosnu, kao npr. ulje, alkoholna pića, sapun, sol, mirodije, tkanine, odjeća, posuđe, nakit, alatke i dr., manjim je dijelom potjecala s dubrovačkog područja, a većim dijelom iz uvoza (Trst, Ancona, Bari, Krf...). Isto tako i razni proizvodi, dopremani iz Hercegovine i Bosne, pretežno su bili namijenjeni prekomorskim tržištima.

² U Dubrovniku je još 1837. g. bila osnovana štedionica (Cassa di risparmio). Dvije godine ranije, 1835, bila je ustanovljena i zalagaonica (Monte di pietà). G. 1883. počela je u Dubrovniku djelovati i poštanska štedionica. Te su ustanove ostale u uskim okvirima svoga poslovanja.

^{2a} Brod se, u suvlasničkom smislu, dijelio na 24 karata. Svaki karat imao je 100 dijelova. Stoti dio karata zvao se centezim. Rijetki su bili pojedinci — jedini vlasnici broda. Vlasnici su obično bili suvlasnici (karatisti), od kojih je svaki imao po jedan, dva ili po nekoliko karata. Udio u raspodjeli dobiti bio je srazmjeran suvlasničkom dijelu.

³ *Annuario marittimo per l' anno 1881, Trieste 1881, 50.*

⁴ Historijski arhiv u Dubrovniku (dalje: HAD), Zapisnici sjednica Općinskog vijeća u Dubrovniku, II (1876—1886), 132 i 200.

otkup karatnih dijelova, nabavljali i teretne parobrode slobodne plovidbe. Među karatistima javljaju se i pojedini obogaćeni iseljenici-povratnici (npr. Lovro Ćurlica, Federiko Glavić). Parobrodi su kupovani pretežno u Velikoj Britaniji, a bili su veoma skupi. Teretni parobrod »Napried«, kupljen 1894. g., stajao je 17.000 lira sterlinga ili, u austrijskoj valuti, 212.907 fiorina.⁵ Putničko-teretni parobrod »Petka«, kupljen 1895, stajao je 160.000 fiorina.⁶

Uz trgovinu i pomorstvo sve se više razvijala i mlada privredna grana — turizam. Rast turističkog prometa iziskivao je više raznolikih objekata turističkog ugostiteljstva, više prometnih sredstava i na kopnu i na moru u lokalnom okviru, kao i jačanje trgovačkih usluga. Turizam je svima, koji su ulagali u njegovo unapređivanje, donosio znatne prihode. Općinska uprava je gledala je i na mnogoljudni garnizon u Dubrovniku kao na izvoriste prihoda za građane i grad (mnogi su građani obavljali razne plaćene usluge za potrebe tog garnizona, trgovci su posredovali u snabdijevanju i time povećavali svoje zarade, a kućevlasnici su iznajmljivali oficirima stanove). Stoga je općinska uprava, da zadrži garnizon na dubrovačkom području i da se on tu još i poveća, počela je 1895. graditi kasarne u Gružu. Za gradnju tih kasarni uzela je zajam kod Blagog djela u iznosu od 180.000 f uz 4,5% kamata.⁷ Blago djelo (Opera pia) nastalo je još u vrijeme Dubrovačke Republike. Osnovano je sa svrhom da upravlja zadužbinama, te je tom svojom zadaćom prosljedilo i i za austrijske uprave.⁸ Ono je, kao što pokazuje i naprijed izneseni navod, djelovalo i kao kreditor. Kao kreditori građana, poslovnih udruženja i raznih nadležstava u Dubrovniku javljali su se inače i dalje bogati pojedinci. Tako npr. kad je Prvo austrijsko dioničko društvo za građenje hotela i liječilišta Dubrovnik-Kotor, nakon izgradnje »Hotela Imperial« u Dubrovniku (1897), trebalo dodatna financijska sredstva od 140.000 f, ono je taj iznos — uz 5,5% kamata — pozajmilo kod dubrovačkog brodovlasnika Federika Glavića.⁹

Očito, uza sve teškoće s kojima se Dubrovnik — pod austrijskom vlašću — borio za svoj privredni aktivitet i napredak, on je, pogotovo od kraja 19. stoljeća, krenuo bržim i sigurnijim koracima u svom privrednom razvoju. Razvijajući pomorstvo, trgovnu i turizam, Dubrovnik je razvijao sebi najprimjerenija djelatna područja, na kojima se, prema svom iskustvu i postojećim uvjetima, mogao najpotpunije iskazati i zadovoljiti svoje životne interese. On je ušao u 20. stoljeće sa 5 parobrodarskih društava (»Dubrovačka parobrodarska plovidba«, »Unione«, »Napried«, »Balkan« i »Zora«), sa niz trgovačkih poduzetništva i radnji, sa nekoliko hotela i svratišta (»Hotel Petka«, »Hotel Miramar«, »Hotel Lacroma«, »Hotel de la Ville«, »Al Ancora«, »Al Sole«), sa nekoliko kafana i sa još više gostionica. U 1901. grad je elektrificiran.¹⁰ U toj je godini puštena u promet i uskotračna željeznička pruga između Gruža i dubrovačkog zaleđa (prema Mostaru i Sarajevu).¹¹

Razgranavanje poslovnog života u Dubrovniku nametalo je potrebu i stvaralo mogućnosti da se u ovom gradu napokon utemelje i odgovarajući

⁵ Arhiv Pomorskog muzeja u Dubrovniku, LXVII/8: Libro bilancio del vapore »Napried«.

⁶ »Dubrovnik« br. 19/1896, 4.

⁷ HAD, Zapisnici sjednica Općinskog vijeća, II (1887—1892), 291 i 301.

⁸ Ustrojstvo i zadaci Blagog djela bili su — za austrijske uprave — regulirani posebnim zakonom od 26. veljače 1876.

⁹ »Dubrovnik« br. 8/1897, 4.

¹⁰ »Dubrovnik« br. 23/1901, 3.

¹¹ Crvena Hrvatska (dalje: CH) br. 29, Dubrovnik 1901, 3.

novčarski zavodi koji bi, funkcionirajući u skladu sa svojim zadacima, donosili i očekivanu dobit svojim udionicima, osnivačima. O tim zavodima govorit ćemo ovdje pojedinačno i to idući redoslijedom njihova osnivanja.

Dubrovačka trgovačka banka

Zamisao o osnivanju trgovačke banke u Dubrovniku začela se među dubrovačkim privrednicima početkom 1901. Oni su tada izabrali i osnivački odbor, koji je imao zadatak da izradi organizacijske osnove te banke i da pokrene prijavu upisa dionica. Nakon izvršenja tog zadatka odbor je sazvao sastanak prijavljenih dioničara. Na tom sastanku, održanom 26. rujna 1901, dat je odboru daljnji zadatak: da zatraži odobrenje za osnutak banke, da, u duhu detaljno utvrđenih dogovora, izradi pravilnik banke i uradi sve ostalo kako bi se banka što prije ustanovila i mogla započeti radom.¹² Ministarstvo unutrašnjih poslova iz Beča, svojim odgovorom od 28. studenog 1901, odobrilo je odboru da može osnovati trgovačku banku u Dubrovniku, a dalmatinsko Namjesništvo iz Zadra potvrdilo je 5. siječnja 1902. podneseni mu pravilnik te banke.¹³ Banka je imala naziv: *Dubrovačka trgovačka banka* (ili na talijanskom jeziku: *Banca commerciale Ragusea*).

Dubrovačka trgovačka banka bila je akcionarsko društvo.¹⁴ Zadatak je banke bio »da pomogne zanatlijama i da dođe u susret manjim potrebama trgovaca i obrtnika«. Glavnica banke sastojala se od iznosa akcija, od pristupnine akcionara, od rezervnog fonda i »svakog drugog nepredviđenog prihoda«. Glavnica je iznosila 200.000 kruna (400 akcija po 500 kruna). Odlukom glavne skupštine ta se glavnica mogla povećati do 400.000 kruna. Pri prodaji dionica nove emisije prednost kupnje imali su stari akcionari i to u srazmjeru akcija koje su već posjedovali. Svake dvije akcije davale su pravo na 1 glas u glavnoj skupštini. Akcionar je bio obavezan da za svaku akciju plati po 500 kruna i po 3 krune na ime ime pristupnine. Tako prikupljena sredstva pristupnine bila su namijenjena za troškove osnivanja banke. Da bi banka mogla započeti radom bilo je potrebno da se prethodno potpuno uplate svih 400 akcija, da se napravi društvena pogodba, izvrši upis u trgovački registar i izabere uprava.¹⁵

Banka je bila ovlaštena:

»izdavati vjeresije na mjenicu za najdulji rok isplate od 6 mjeseci sa jamčevinom još jednog potpisnika«, pri čemu svaki od potpisanih »mora da bude sposoban da sam jamči cijelu svotu datu na vjeresiju«;

»izdavati vjeresiju na nekretnine«;

»izdavati vjeresiju uz zalog javnih papira, trgovine, warantsa, proizvoda zanata i obrta, novaca zlatnih i srebrnih, trgovačkih proizvoda koji se nalaze na ovdašnjem pazaru i tovarnih polica«;

»ulagati glavnica u pupilarne papire ili na tekući račun kod poznatih banaka«;

¹² CH br. 39/1901, 3.

¹³ HAD, Arhiv Okružnog suda (dalje: AOS), Prilozi trgovačkog registra, sv. I, pril. 6.

¹⁴ Pravilnik Dubrovačke trgovačke banke (*Banca commerciale Ragusea*), Dubrovnik (1902), čl. 1.

¹⁵ Isto, čl. 2, 4 i 6—9.

»isplaćivati mjenice i naputnice«;

»nabavljati i prodavati devize, zlatne i srebrne novce, vrijednosti, javne papire domaće i strane«;

»nabavljati javne papire i vrijednosti za račun trećega uz garanciju i proviziju koja se odredi«;

»isplaćivati i naplaćivati za račun trećih, izdavati naputnice za druga mjesta i primati mjenice za naplatu uz naknadu troškova i običajne trgovačke provizije«;

»otvarati tekuće račune sa poznatim zavodima za utjerivanje novaca i naputnica, za nabavljanje i prodaju vrijednosti i novaca sa strane«;

»primati novčane svote na tekući račun uz kamatu koju će uprava odrediti prema slučajevima«;

»primati novac na priplod koji će uprava odrediti« s tim »da prva uplata mora iznositi barem 50 kruna i da sve uplate zajedno ne mogu biti više nego dvostruka društvena glavnica i rezervni fond«;

»primati vrijednosti na čuvanje i skrbiti za isplatu istih«;

»primati na polog i čuvanje vjeresijske dionice, rukopise i dragocjenosti uz taksu koju će uprava odrediti«. ¹⁶

U svom djelovanju banka se nije smjela »ni najmanje upuštati u bursove poslove koji zavise o sreći«. Članovi uprave, tajnik i činovnici banke mogli su dobiti zajam »jedino uz zalog«. U ispravi o zajmu ugovaralo se, ako zajam ne bude dovoljno osiguran »uslijed sniženja vrijednosti zaloga«, da je dužnik obavezan da u roku od 24 sata »popuni vrijednost zaloga«. Kamate i provizije utvrđivala je uprava i to »od vremena do vremena« prema drugim novčarskim zavodima. Poslovna godina banke trajala je od 1. siječnja do 31. prosinca. Od ostvarenog čistog prihoda, 10% izdvajalo se u rezervni fond, namijenjen pokriću eventualnih gubitaka, a ostalo se dijelilo za dividendu akcionarima i za nagradu upravi, nadzornom odboru i revizorima.

Organi banke bili su: glavna skupština, uprava, nadzorni odbor i revizori. Na glavnoj (redovnoj ili izvanrednoj) skupštini, da bi njene odluke bile pravovaljane, morala je biti zastupana barem jedna petina akcija. Upravu su sačinjavali predsjednik, podpredsjednik i 3 člana. Biralu ih je glavna skupština za godinu dana. Uprava je imenovala činovnike i određivala im plaću. Tajnika je imenovala glavna skupština. Nadzorni odbor je imao 5 članova, biranih na glavnoj skupštini za godinu dana. Članovi nadzornog odbora sudjevali su na sjednicama uprave kad se određivao zajam veći od 6.000 kruna. Glavna skupština birala je i 3 revizora (za godinu dana), koji su pregledavali sve vrste administrativnog poslovanja i završni račun. U slučaju promjene pravilnika morala je — na skupštini — biti zastupljena makar jedna trećina glavnice, a odluka je bivala punovažna ako je izglasana dvotrećinskom većinom. Za rješavanje raznih nesuglasja postojao je obranički sud, u koji je svaka stranka birala po 1 člana, a trećeg člana birali su sporazumno. Odluka obraničkog suda bila je besprizivna, konačna. Svi proglasi banke trebali su biti objavljeni u službenom pokrajinskom listu i u mjesnim novinama. ¹⁷

Do kraja siječnja 1902. popunjena je cijela glavnica od 200.000 kruna. Bilo je ukupno 85 akcionara. Najviše je upisao brodovlasnik Federiko Glavić

¹⁶ Isto, čl. 9.

¹⁷ Isto, čl. 11—13, 15—18, 23, 27, 31—35, 38, 39 i 42.

— 40 akcija, koji je za te akcije uplatio 20.000 kr i još 120 kr na ime pristupnine. On je u glavnoj skupštini imao pravo na 20 glasova. Posjednici Ivo Mitrović i Mato Gracić upisali su po 20 akcija, posjednik Nikola Učović — 16 akcija, posjednik i odvjetnik Vlaho Matijević 12 akcija, posjednici Ivo Jelić, Niko Marinović, pom. kapetan, i Ivo De Giulli, odvjetnik, upisali su po 10 akcija; posjednici Luko Pehovac i Ivo Račić pok. Miha upisali su po 8 akcija; braća, pomorski kapetani i brodovlasnici Ivo i Ilija Račić, nastanjeni u Cavtatu, Meško Cingrija, odvjetnik, zatim Niko Nardelli, Dubrovčanin, namjesništveni savjetnik u Zadru, i Valtazar Bogišić, Cavtačanin, umirovljeni crnogorski ministar pravosuđa, nastanjen u Parizu, upisali su po 4 akcije; Rafo Janni, profesor, upisao je 2 akcije itd.¹⁸ Kao osnivači banke sloveli su članovi osnivačkog odbora: Nikola Učović, Mato Gracić, Stijepo Knežević i Luko Pehovac. Oni su, sa ostalim akcionarima, 8. veljače 1902, pred notarom Antunom Pugliesijem, sklopili društvenu pogodbu, i tim je činom banka bila konačno osnovana.¹⁹ Tada su održali i konstituirajuću skupštinu Dubrovačke trgovačke banke, izabravši u upravu: Luka Angeli, Mata Gracića, Stijepa Kneževića, Luka Pehovca i Nika Učovića, u nadzorni odbor: Federika Glavića, Iva Jelića, Vlaho Matijevića, Iva Mitrovića i Iva Račića, i za revizore: Iva Đurića, Vlaho Kisića i Iva Papi.²⁰ Početkom ožujka 1902. banka je počela radom.

Akcije Dubrovačke trgovačke banke glasile su ispočetka na ime. Na izvanrednoj skupštini akcionara od 23. prosinca 1909. izmijenjen je 5. član pravilnika u smislu da otada akcije glase »na donosioca«. Na toj istoj skupštini donesena je odluka i o povišenju glavnice od 200.000 na 400.000 kruna s tim da se izda novih 400 akcija s nominalnom vrijednošću od po 500 kruna. U izmijeni 6. člana pravilnika, u vezi s tim, utvrđeno je da se glavnica — odlukom skupštine — može povisiti do 800.000 kruna.²¹ Za povećanje glavnice preko tog iznosa (od 800.000 kr) bilo je potrebno odobrenje nadležnog državnog organa.

Banka je uspješno poslovala. Njen ukupni godišnji promet u 1914. godini iznosio je 79,743.389,34 kr, a čista dobit 75.061,38 kr. Te je godine u rezervni fond uplaćeno 30.000 kr, pa je taj fond nakon te uplate ukupno iznosio 300.000 kr ili 75% od svog maksimalno mogućeg iznosa. Dividenda, koju su dobivali akcionari svake godine po završnom računu, iznosila je za 1913. godinu 8%, a za 1914. godinu — 6%.²²

U nekim privrednim društvima u Dubrovniku i izvan Dubrovnika, Dubrovačka trgovačka banka bila je akcionar. Tako npr. ta je banka 1917. godine u brodarskom dioničarskom društvu »Dubrovačka parobrodarska plovidba« imala 172 akcije.²³ Banka je nastavila radom, pod istim imenom i sa istim zadacima, i poslije sloma Habsburške monarhije.

¹⁸ HAD, AOS... (13), pril. 8.

¹⁹ Isto.

²⁰ »Dubrovnik« br. 6/1902, 3.

²¹ HAD, AOS, Prilozi trgovačkog registra B i C, pril. 72.

²² Dubrovačka trgovačka banka, Dubrovnik (Banca commerciale Ragusea, Ragusa). XIII poslovna godina. Zaključni računi za godinu 1914, Dubrovnik 1915, b. oz. str.

²³ HAD, AOS... (21), pril. 172.

Hrvatska vjeresijska banka

Nedugo nakon osnivanja Dubrovačke trgovačke banke pojedini su dubrovački privrednici počeli isticati potrebu i mogućnost utemeljenja i jedne vjeresijske banke u Dubrovniku. Oni su zatražili i odobrenje za osnutak takve banke i to odobrenje, 26. lipnja 1902, dobili od Ministarstva unutrašnjih poslova iz Beča. Izradili su potom i pravilnik banke, koji je 16. kolovoza 1902. potvrdilo dalmatinsko Namjesništvo.²⁴

Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku (na talijanskom nazivana: Banca Croata di Credito in Ragusa, a na njemačkom: Croatische Credit-Bank in Ragusa) bila je akcionarsko društvo.²⁵ Njene akte mogli su potpisivati 2 člana upravnog vijeća ili 1 član upravnog vijeća i ravnatelj (ili umjesto ravnatelja — 1 prokurista). Ona je mogla osnivati i svoje podružnice u austrijskom i ugarskom dijelu Habsburške monarhije, te na području Bosne i Hercegovine. Akcijska glavnica iznosila joj je 500.000 kruna, a sastojala je od 1.000 dionica po 500 kruna. Odlukom njene skupštine ta se glavnica mogla povisiti do 1.000.000 kruna. Akcionar je sudjelovao u dobiti i gubitku banke srazmjerno broju svojih akcija. U tom srazmjeru je i jamčio za bankine obaveze.²⁶

Banka je bila ovlaštena:

»ekskomptirati i reskomptirati mjenice i druge tražbine bilo koje vrsti«;

»davati vjeresiju na prihvata, za porez i uz pokriće, posredovati i izvoditi vjeresijske operacije svake vrsti na račun države, zemalja, općina, korporacija, društava ili privatnih osoba kao i provoditi sa tim operacijama suvisle poslove i to bilo samostalno bilo u savezu s drugima«;

»kupovati i prodavati papire od vrijednosti, devize, novac, kovine, pokretne i nepokretne stvari, robu, sirovine svake vrsti i tražbine te davati zajmove uz zalag navedenih predmeta na svoj i tuđi račun«;

ugovarati, pri pogodbi zajmova, kad zajam ne bude pokriven »uslijed sniženja vrijednosti zaloga«, da banka može prodati zalag;

»preuzimati novac na tekući račun, u kojem slučaju može dotičnik, koji je novac položio, raspolagati s ovim pomoću čekova i drugim načinom ili preuzimati novac na uložne knjižice i na ukamative blagajničke iskaznice sa određenim otkaznim rokom«;

»sticati i prodavati domaće i inostrane povlastice na svoj i tuđi račun«;

»osnovati ili iznajmiti javna skladišta ili udioništvo kod sličnih poduzeća, izdavati i lombardirati skladišne listove«;

»osnovati, sticati, preuzimati u vlastitu upravu i tjeranje obrtništva, zemljodjelstva, rudarstva i transportna poduzeća i sudjelovati kod njih«;

»osnovati dioničke udruge opredijeljene za promicanje ovih ekonomskih ciljeva i, druga društva, voditi poslove istih, kao što i prodavati dotične dionice i zadužbine«;

»preuzimati u pohranu i upravu papire od vrijednosti, valute i druge manje opsežne predmete«.²⁷

²⁴ HAD, AOS, Registro per firme sociali, volume III, str. 11.

²⁵ Pravilnik Hrvatske vjeresijske banke u Dubrovniku, Dubrovnik 1902, čl. 1.

²⁶ Isto, čl. 2, 3, 5 i 9.

²⁷ Isto, čl. 11.

Organi banke bili su: glavna skupština, upravno vijeće (kod podružnice — predsjedništvo), revizijski odbor i ravnateljstvo. U glavnim je skupštinama svaka akcija davala pravo na 1 glas. Glavna je skupština mogla provoditi odlučivati ako je na njoj bila zastupljena makar jedna petina dioničke glavnice. Promjena pravilnika ili povišenje glavnice iznad 1,000.000 kr morali su biti izglasani dvotrećinskom većinom. Upravno vijeće, birano na 4 godine, imalo je 8—16 članova. Ti su članovi između sebe birali predsjednika i 2 podpredsjednika. Upravno vijeće imenovalo je i ravnatelje, činovnike, agente i ostale službenike. Revizijski odbor, biran na tri godine, imao je 3—5 članova. Ravnateljstvo se sastojalo od ravnatelja i predstojnika pojedinih odjela. Ravnatelj je neposredno rukovodio poslovima i brinuo se o izvršavanju zaključaka upravnog vijeća. Njemu su bili podređeni predstojnici odjela i svi činovnici. Kredit je dodijeljivalo upravno vijeće ili predstojništvo podružnice. Sporove je rješavao obranički sud od 4 člana, u koji je svaka stranka određivala po svoja 2 zastupnika.²⁸

Do sredine listopada 1902. bila je upisana cijela glavnica. Ivo Mitrović imao je u toj glavnici 30 akcija, Federiko Glavić — 20, Stanko Tuškan — 11, Luko Angeli, Ivo Račić, Baldo Martechini, Ivo De Giulli i Salamun Mandolfo — po 10 akcija, itd.²⁹ Među akcionarima bilo ih je najviše iz Dubrovnika i dubrovačkog kraja, potom iz pojedinih dalmatinskih gradova, te iz Trsta i iz Zagreba. Konstituirajuća skupština Hrvatske vjeresijske banke u Dubrovniku održana je 19. listopada 1902. U upravno vijeće tada su izabrani: Ivo Mitrović, posjednik iz Dubrovnika, dr Melko Čingrija, odvjetnik iz Dubrovnika, Frano Arnold, javni bilježnik iz Zagreba, Luka Angeli, optičar i urar iz Dubrovnika, Milivoj Crnadak, ravnatelj Prve hrvatske štedionice iz Zagreba, dr Ivo De Giulli, posjednik iz Dubrovnika, Kornelije Gorup, bankar iz Trsta, Rade Gvozden, trgovac iz Dubrovnika, Božo Mičić, posjednik iz Dubrovnika, Stjepan Miletić, posjednik iz Zagreba i Stanko Tuškan, trgovac iz Dubrovnika,³⁰ a u revizijski odbor: Ljudevit Marotti, Antun Milić, Frano Lardar, Ivo M. Račić, i Robert Leibenfrost.³¹ Očekivalo se da će ova banka postići »razvitak domaće trgovine, obrta i zanata«.³² Banka je počela radom danom upisa u trgovački registar — 3. studenog 1902.³³

Već u toku prve poslovne godine ta je banka osnovala svoje dvije podružnice — u Šibeniku i u Zadru. Njena šibenska podružnica započela je radom 1. ožujka 1903, a zadarska — 1. studenog 1903. Predstojništvo podružnice u Šibeniku sačinjavali su: pročelnik — Josip Bilić, članovi — Paško Čikara, dr Julije Gazzari, dr Ivo Krstelj, dr Filip Smolčić, i dirigent — Rudolf Šimundić, Predstojništvo podružnice u Zadru sačinjavali su: pročelnik — Manfred Borelli Vranski, članovi — Rikard Katalinić Jeretov, dr Pero Klaić, dr Ivo Marčelić, i dirigent — Antun Orel.³⁴ Ravnatelj Hrvatske vjeresijske banke u Dubrovniku bio je Stijepo Gjivić, a prokurista — Rudolf Knežević.

²⁸ Isto, čl. 12, 14, 16, 19, 22, 26, 30, 34, 39 i 77.

²⁹ HAD, AOS... (13), pril. 11.

³⁰ HAD, AOS... (24), str. 11—12.

³¹ CH br. 43/1902, 2.

³² Isto, 2.

³³ HAD, AOS... (21), pril. 86.

³⁴ Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku 1903 (Dubrovnik 1904), b. oz. str.

Prva redovna glavna skupština banke održana je u Dubrovniku 20. ožujka 1904. Na toj skupštini bile su zastupljene 444 dionice. Akcionari su mogli zastupati i druge akcionare. Tako je npr. akcionar dr Melko Čingrija zastupao tada — putem punomoći — 248 akcija i imao 248 glasova.³⁵ Poslovna godina banke poklapala se sa sunačnom godinom — od 1. siječnja do 31. prosinca. Iznimno, prva poslovna godina trajala je dalje — od 3. studenog 1902. do 31. prosinca 1903. U tom 14-mjesečnom razdoblju Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku sa svoje dvije podružnice (u Šibeniku i u Zadru) imala je promet u iznosu od 29,502.513,04 krune i, to:

Blagajna	13,799.099,02 kr.
Uloži na knjižice —	
uloženo sa kamatama	1,286.215,05 kr,
povraćeno	534.794,43 kr.
	<hr/>
	751.420,62 kr.
Mjenice —	
eskomptirano	4,521.684,18 kr,
naplaćeno	3,499.656,21 kr,
	<hr/>
	1,022.027,97 kr.
Vrijednote —	
kupljeno	1,831.793,09 kr.
prodano	1,523,035,22 kr.
	<hr/>
	308.757,87 kr.
Predujmovi na vrijednosne papire —	
podijeljeno	125.998,62 kr.
iskupljeno	47.016,28 kr.
	<hr/>
	78.982,34 kr.

Cisti prihod od 33.738, 95 kr raspoređen je ovako: 5% za pričuvnu zakladu (rezervni fond) — 1.686,97 kr, 5% za dividendu — 25.000 kr, za tantijemu upravnom vijeću — 705,20 kr, za tantijemu predstojništvu podružnice u Šibeniku — 289,95 kr, za nagradu revizionog odbora — 250,00 kr, za pričuvnu zakladu još dodatno — 2.313,03 kr, za osnutak mirovinske zaklade zaposlenog osoblja u banci — 500,00 kr i za prijenos na novi račun — 2.993,80 kruna.

Bilančni podaci za tu prvu poslovnu godinu Hrvatske vjeresijske banke izgledali su ovako:³⁶

<i>Aktiva</i>	
Gotovina	92.224,45 kr.
Vrijednosni papiri i zaliha mjenjačnica	308.757,87 kr.
Mjenična lisnica	1,022.027,87 kr.
Predujmovi na vrijednosne papire	78.982,34 kr.
Dužnici	473.812,31 kr.
Namještaj	12.440,29 kr.
Utemeljiteljni troškovi	15.355,00 kr.
	<hr/>
	2,003.600,23 kr.

³⁵ HAD, AOS . . . (13), pril. 37.

³⁶ V. bilj. 34, isto, b. oz. str.

Pasiva

Dionička glavnica	500.000,00 kr.
Račun prida	3.000,00 kr.
Ulošci na knjižice	751.420,62 kr.
Vjerovnici	701.668,36 kr.
Prelazne stavke	13.772,30 kr.
Čisti dobitak	33.738,95 kr.

2,003.600,23 kr.

Gubici

Upravni troškovi	36.269,52 kr.
Kamate uložaka	23.488,32 kr.
Otpisi namještaja i utemeljiteljnih troškova	5.219,63 kr.
Čisti dobitak	33.738,95 kr.

98.716,42 kr.

Dobici

Kamate od efekata (oslobođeni poreza) i razni dr.	76.948,75 kr.
Dobitak na efektima, srečkama, valutama, devizama i obročnim listovima	20.117,06 kr.
Providbe	1.650,61 kr.

98.716,42 kr.

Dividenda, podijeljena akcionarima, iznosila je i za 1904. i za 1905. godinu po 5%. Od početka 1906. g. djeluje i treća podružnica Hrvatske vjeresijske banke i to u Splitu. Predstojništvo te novoosnovane podružnice sačinjavali su: pročelnik — dr Eduard Karaman, članovi — dr Ivan Marović, Jovan Matičević, Nikola Petrić, dr Vjekoslav Škarica i dirigent — Matija Herceg.³⁷

Na glavnoj skupštini Hrvatske vjeresijske banke, održanoj 24. ožujka 1907. u Dubrovniku, zaključeno je da se dionička glavnica povisi od 500.000 na 1.000.000 kruna. U vezi s tim izdato je 1.000 novih dionica, čija je nominalna vrijednost bila po 500 kruna, a prodavane su starim akcionarima po 550 i novim akcionarima po 600 kruna.³⁸ Banka je od početka svog djelovanja surađivala i s drugim novčarskim zavodima, osobito sa Prvom hrvatskom štedionicom u Zagrebu, od koje je, prema potrebi, bezrezervno bila potpomognuta. Uspješno širenje bankina poslovanja i na ostale dijelove Dalmacije preko njenih podružnica bio je znak povjerenja, koje je uživala. To povjerenje iskazao joj je i Zemaljski odbor — izvršni organ Dalmatinskog sabora — koji je kod nje, uz dobit od samo 3%, položio pretičke zemaljske zaklade u iznosu od 100.000 kruna, s tim, da ona, u okviru tog iznosa, daje zajmove seoskim blagajnama na području Dalmacije s kamatom do 4%.³⁹ Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku je izravno i preko svojih podružnica i do tada pomagala osnivanje i rad seoskih blagajni, koje su pretežno bile organizirane po Raiffeisenovu sustavu (tj. s neograničenim jamstvom). Njena ponoć tim blagajnama od 1906. godine prerasla je u stalnu obavezu i bila je veoma značajna.⁴⁰

³⁷ Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku 1906 (Dubrovnik 1907), b. oz. str.

³⁸ Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku 1907 (Dubrovnik 1908), b. oz. str.

³⁹ Brzopisna izvješća XXXXI zasjedanja pokrajinskog sabora dalmatinskog (11. IX — 7. X 1907), Zadar 1907, 295.

⁴⁰ Seoske blagajne, čije je osnivanje u Dalmaciji započelo u zadnjem deceniju 19. stoljeća, bile su zadruge za štednju i zajmove. Imale su zadatak da potiču štednju

Uspješnost djelovanja Hrvatske vjeresijske banke vidljiva je i kroz dividendu, koju je davala svojim dioničarima. U 1906, 1907, 1908, 1909. i 1910. godini dividenda je iznosila po 6⁰/₀. Banka je od 1908. g. sudjelovala i u konsorcijskim poslovima i to u Prvom dalmatinskom trgovačkom društvu u Dubrovniku i u »Cementu« — tvornici portland-cementa u Ravnicama kod Omiša, te kao komanditor u tvornici sardina »Mardešić i drug.«.⁴¹ Uspjesi sveukupnog poslovanja banke, gledani pogotovo kroz porast uložaka a s tim u vezi i kroz povjerenje ulagatelja, poticali su je da ide na novo povećanje dioničke glavnice kako bi učvrstila svoju vjeresijsku sposobnost. Na izvanrednoj skupštini, održanoj 29. svibnja 1910, zaključeno je da se dionička glavnica poveća od 1,000.000 kr na 2,000.000 kruna izdanjem 2.000 novih akcija od po 500 kr nominalno uz prodajni tečaj od 550 kr »za akcije optirane od starih akcionara« i od 600 kr »za akcije na novo supskribirane«.⁴²

Sveukupni promet banke po godinama izgledao je ovako:

u 1904. g. —	55,632.482,89 kr	(26,129.969,85 kr),
u 1905. g. —	78,229.467,66 kr	(22,596.984,77 kr),
u 1906. g. —	118,981.600,18 kr	(40,752.132,52 kr),
u 1907. g. —	192,957.674,80 kr	(73,976.074,62 kr),
u 1908. g. —	201,901.663,48 kr	(8,943.988,68 kr),
u 1909. g. —	275,627.855,87 kr	(73,726.192,39 kr), i
u 1910. g. —	397,468.759,95 kr	(121,840.904,08 kr). ⁴³

(Iznos naveden na kraju — desno — u zagradama pokazuje povećanje sveukupnog prometa u banci prema prethodnoj godini: u 1904. prema 1903., u 1905. prema 1904. itd.).

Uvid u važnije račune banke za poslovnu 1910. godinu pokazuje slijedeće kretanje i stanje:⁴⁴

Ulošci na knjižice: uloženo s kamatama	2,948,417,04 kr.
povraćeno	1,150.576,70 kr,
stanje 31. 12. 1910.	1,797.840,34 kr.
Mjenice: eskomptirano	10,627,961,33 kr.
naplaćeno	7,396.064,19 kr,
stanje 31. 12. 1910.	3,231.897,14 kr.

i okupe poslovne (novčane) udjele svojih članova, te da, u okviru tih sredstava, svojim članovima dodijeljuju zajmove uz nevelike kamate. Njihovim osnivanjem i djelovanjem zadavan je odlučan udarac lihvarstvu i na dalmatinskom tlu. Pod nadzorom Zemaljskog odbora djelovala je 1906. g. 51 seoska blagajna u Dalmaciji i to 43 po Raiffeisenovu i 8 po Schulze-Delitzschovu sustavu. Prve seoske blagajne u dubrovačkom kraju utemeljene su 1898. u Pločicama i Kuni na Pelješcu. Godine 1900. osniva se takva zadruga i u Orašcu, 1902. u Janjini, 1906. u Čilipima i Mandaljeni, a potom — 1908. u Potomju i Ošljemu, 1909. u Čepikućama, 1910. u Mreinama i Grudi, 1911. u Putnikovićima. Svaka od tih zadruga, pored sela u kojem je imala sjedište, obuhvaćala je i okolna sela.

⁴¹ V. bilj. 38, isto, b. oz. str.

⁴² Hrvatska vjeresijska banka 1910 (Dubrovnik 1911), b. vz. str.

⁴³ Isto, b. oz. str.

⁴⁴ Isto, b. oz. str.

Vrijednosni papiri: kupljeno	2,243.240,82 kr.
prodano	1,237.592,40 kr.
stanje 31. 12. 1910.	1,005.648,42 kr.
Valute i devize: kupljeno	2,880.064,60 kr.
prodano	2,860.932,73 kr.
stanje 31 12.. 1910.	19.131,87 kr.
Predujmovi na vrijednosne papire: podijeljeno . . .	937.864,32 kr.
iskupljeno	574.103,85 kr.
stanje 31 12. 1910.	363.760,47 kr.
Tekući računi: uloženo	75,049.920,92 kr.
povraćeno	56,622.500,19 kr.
vjerovnici	7,512.808,29 kr.
dužnici	7,085.387,56 kr.
stanje 31. 12. 1910.	427.420,73 kr.

Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku surađivala je veoma uspješno i sa Jadranskom bankom u Trstu. Jadranska banka u Trstu osnovana je potkraj 1905. godine. Njen upis u registar tršćanskog Trgovačkog i pomorskog suda izvršen je 29. studenog 1905. Utemeljena je sa zadatkom da vrši »promicanje trgovine i obrta te napose zadružne veresije«.⁴⁵ Njena dionička glavnicica iznosila je tada 1,000.000 kr, razdijeljenih u 2.500 akcija od po 400 kr, s tim da je, odlukom glavne skupštine, ta glavnicica mogla biti povećana do 3,000.000 kruna, što je potom i učinjeno. Godine 1910. izmijenjena su pravila Jadranske banke u Trstu. Njena dionička glavnicica od te godine iznosila je 4,000.000 kr, razdijeljenih u 10.000 akcija od po 400 kruna.⁴⁶ Početkom 1911. počeli su dogovori da se dubrovačka Hrvatska vjeresijska banka (sa svojim podružnicama u Splitu, Šibeniku i Zadru) fuzionira sa tršćanskom Jadranskom bankom i njenim podružnicama u Opatiji i Ljubljani.

O tome su se zatim potvrdno izjasnile i skupštine akcionara jedne i druge banke. Na izvanrednoj skupštini Hrvatske vjeresijske banke u Dubrovniku, 21. svibnja 1911, zaključeno je da se fuzija izvrši s tim da svu pasivu (dugove) i svu aktivu (imovinu) te banke i njezinih podružnica preuzme Jadranska banka. Nadalje, Jadranska banka trebala je povećati svoju dioničku glavnicu za 2,000.000 kr i izvršiti zamjenu dionica akcionara Hrvatske vjeresijske banke (ustupajući im po 5 svojih dionica od po 400 kr za njihove dionice od po 500 kr).⁴⁷ Rad na ostvarenju fuzije nastavio se i u 1912. godini. Upravo vijeće Jadranske banke na svojoj sjednici od 30. ožujka 1912. zaključilo je da njeni dijelovi izvan Trsta — nakon obavljene fuzije — nose uobičajeni naziv podružnice, i to ovako:

Jadranska banka, podružnica Dubrovnik,
 Jadranska banka, podružnica Split,
 Jadranska banka podružnica Šibenik,
 Jadranska banka, podružnica Zadar,
 Jadranska banka, podružnica Opatija, i
 Jadranska banka, podružnica Ljubljana.⁴⁸

⁴⁵ HAD, AOS . . . (21), pril. 102.

⁴⁶ Isto, pril. 103.

⁴⁷ Isto, pril. 118.

⁴⁸ Isto, pril. 109.

Svojim rješenjem od 24. rujna 1912. Namjesništvo u Trstu je odobrilo tu fuziju.⁴⁹ U vezi s provedbom fuzije unesene su i promjene u pravilima Jadranske banke u Trstu. U čl. 3. tih pravila navedeno je da Jadranska banka »imade pravo da osniva podružnice i poslovnice u cijeloj Austro-Ugarskoj monarhiji i u inozemstvu«. U čl. 45. istaknuto je da je svaka podružnica Jadranske banke njezin »posebni dio«. Podružnice se ravnaju prema pravilima banke i prema »posebnim ugovorima«, a »stoje pod vrhovnim vodstvom i pod nadzorom upravnog vijeća«. Član 47. je glasio: »Lokalnu upravu svake podružnice vodi predstojništvo kao punovlasnik upravnog vijeća. Predstojništvo se sastoji od pouzdanika, koje imenuje upravno vijeće. Oni su odgovorni upravnom vijeću za točno izvršavanje dobivenih nalogata«. Upravno je vijeće na osnovi čl. 49. postavljalo voditelja pri svakom predstojništvu sa zadatkom da »kao činovnik neposredno vodi poslove podružnice«. Članovi predstojništva su između sebe birali predsjednika za vrijeme od godinu dana. Oni su, za svoj rad — prema čl. 52 — dobivali 10% od čistog dobitka podružnice.⁵⁰

Hrvatska vjeresijska banka u Dubrovniku djelovala je samostalno do 31. prosinca 1912. Fuzionirana s Jadranskom bankom, ona je od 1. siječnja 1913. djelovala kao njena podružnica pod nazivom: Jadranska banka, podružnica Dubrovnik. Dionička glavnica Jadranske banke u Trstu od početka 1913. iznosila je 8,000.000 kr, razdijeljenih u 20.000 akcija od po 400 kr. Ta je glavnica, odlukom skupštine akcionarâ, mogla biti povećana do 10,000.000 kruna.⁵¹ Od početka 1913. Jadranska je banka imala i novo upravno vijeće, koje je na svojoj prvoj sjednici izabralo za svog predsjednika Nika Nardellia, Dubrovčanina, bivšeg namjesnika dalmatinskog, a za podpredsjednika dr Gustava Gregorina i Toma Cossovicha. Na toj je sjednici (12. siječnja 1913) — na rok od 3 godine — upravno vijeće imenovalo članove predstojništva Jadranske banke, podružnice Dubrovnik, i to: dr Melka Čingriju, dr Iva De Giulia, Mata Kesoviju, Boža Mičića, dr Balda Podića i Antuna Kukuljicu.⁵² Članovi naprijed navedenog predstojništva, na svom konstituirajućem sastanku u Dubrovniku, izabrali su dr Melka Čingriju za predsjednika.⁵³

Podružnica Jadranske banke u Dubrovniku djelovala je kroz cijelo vrijeme prvog svjetskog rata, a neko vrijeme i poslije tog rata (da bi se potom ustrojila u samostalnu Dubrovačku vjeresijsku banku).

Srpska štedionica

Srpska štedionica u Dubrovniku osnovana je 2. studenog 1902. Članovi njene prve uprave, izabrane tog dana, bili su: Pero Banac, poslovođa, Lazar Vukasović, blagajnik, Jovo Berdović, kontrolor, te Miho Vacchetti i Đorđo Drašković.⁵⁴

»Pravila Srpske štedionice u Dubrovniku (protokoliranog udruženja sa ograničenim jamstvom)« bila su upisana u sudski registar 20. studenog 1902.

⁴⁹ Isto, pril. 107.

⁵⁰ Isto, pril. 105.

⁵¹ Isto, pril. 103.

⁵² Isto, pril. 110.

⁵³ Isto, pril. 111.

⁵⁴ HAD, AOS, Registro di consorzio, vol. I, br. 8/1.

Zadatak je štedionice bio »da pokreće narod na štednju i unapređuje radinost i privredu svojih članova i to: primanjem novca na štednju, davanjem novca u zajam, vršenjem svih bankarskih i mjenjačkih poslova za svoj ili za račun trećih a naročito poslova u tekućem računu i mjeničnim reskontom«. Te je poslove štedionica obavljala za svoje članove i nečlanove. Imovina štedionice se sastojala od udjela članova, rezervnog fonda i darovnih priloga. Svaki član je bio dužan »da ima bar jedan udio, čija je vrijednost 104 krune«. Taj iznos udjela od 104 krune uplaćivao se kroz 4 godine i to u nedjeljnim obrocima od po 50 para. Uz to, svaki je član bio obavezan platiti upisninu, koja je za svaki upisani udio iznosila 1 krunu. Na svaki udio mogao se dati kredit od najviše 400 kruna. Početkom svake godine otvaralo se novo upisno kolo. Uplata udjelâ u svakom kolu vršila se kroz 4 godine. Nakon uplate udjela u cjelini, član je mogao predići svoj uplaćeni novčani iznos. Novac, uložen na štednju, donosio je kamate, čiju je visinu utvrđivao odbor. Članovima štedionice kamate su bile veće za 0,5⁰/₀ nego ostalim štedišama, nečlanovima.⁵⁵

Zajam se davao samo članovima. Čista dobit se raspoređivala ovako: 20⁰/₀ u rezervni fond, do 6⁰/₀ udioničarima, zatim 20⁰/₀ za nagradu članovima odbora i revizorima, i potom od ostatka — 20⁰/₀ poslovođi, 20⁰/₀ kontroloru, 20⁰/₀ blagajniku, 15⁰/₀ zamjenicima blagajnika i kontrolora, 20⁰/₀ dodatno članovima uprave prema prisustvu sjednicama i na isti način 5⁰/₀ revizorima. Član uprave je mogao dobiti najviše 500 kruna. Gubici su se podmirivali iz rezervnog fonda, potom, srazmjerno, od članskih udjela. Organi štedionice bili su: glavna skupština, odbor i »uprava kao predstavništvo štedionice«. Odbor se sastojao od 15 članova, biranih na 3 godine, od kojih je svake godine istupila (i nanovo popunjavana) jedna trećina. Odbor je imao svoje redovne mjesečne sastanke. On je pazio »kako uprava rukuje poslovima i imovinom štedionice«, po potrebi, privremeno, uklanjao je članove uprave sa dužnosti i postavljao im zamjenike »do odluke glavne skupštine«, razmatrao je zaključne račune, određivao kredite članovima, uzimao novac u zajam, utvrđivao rokove za otkaz uloga i predlagao raspored viška blagajne. Upravu su sačinjavali: poslovođa (upravnik), te blagajnik, kontrolor i dvojica njihovih zamjenika. Uprava je vodila sve štedioničke administrativne i računovodstvene poslove i brinula se za urednost i čuvanje dokumentacije.⁵⁶

Nemamo pobližih podataka o djelovanju ove štedionice. Znamo još samo to da je ona usavršavala svoju organizaciju, što se vidi i po nadopunama njenih pravila iz 1905.⁵⁷ i 1913.⁵⁸ godine.

Hrvatska pučka štedionica

Hrvatska pučka štedionica u Dubrovniku osnovana je 12. travnja 1904. Članovi njene prve uprave, izabrane tog dana, bili su: Stijepo Gjivić, bankovni činovnik, Đuro Rašica, općinski činovnik, Vlaho Primorac, urar i Niko Sabioncello, poštanski činovnik.⁵⁹

⁵⁵ Pravila Srpske štedionice u Dubrovniku, Dubrovnik 1903, čl. 1—7.

⁵⁶ Isto, čl. 16—42.

⁵⁷ HAD, AOS, Libro allegati del registri consorziale, vol. I, pril. 56.

⁵⁸ HAD, AOS, Prilozi zadružnog registra, sv. III, pril. 298.

⁵⁹ HAD, AOS, Registro di consorzio, vol. II, br. 1/1.

»Pravila Hrvatske pučke štedionice, registrirane zadruge s o. j. u Dubrovniku« bila su upisana u sudski registar 20. travnja 1904. Zadatak je štedionice bio »da promiče štedljivost, unapređuje radinost i duh udruživanja svojih članova i da ih pripomaže zajmovima«. Ona će — kako je naglašavano u tim njenim pravilima — »primati od svojih članova sedmične uplate poslovnih dijelova, primati novčane uloške na uložne knjižice ili u tekući račun od članova i nečlanova, davati svojim članovima zajmove i uopće biti im na ruku u njihovim potrebama i poslovima«. Štedionica je poslovala »poslovnim dijelovima svojih članova, štednim ulošcima, pričuvnom zakladom, novcima koje uzme u zajam, darovima i zapisima koje primi«. Broj članova nije bio ograničen. Članom štedionice mogla je biti »svaka čestita osoba bez razlike spola i boravišta, samo ako ima pravo da slobodno raspoláže svojom imovinom«. Članom štedionice mogla su postati i »pravna lica«. Svaki je član bio dužan »da ima najmanje jedan poslovni dio«. Jedan poslovni dio iznosio je 104 krune, a mogao se uplatiti kroz 4 godine u jednakim sedmičnim iznosima od po 50 para. Početkom svake godine vršio se upis u novo kolo poslovnih udjela. Svako kolo trajalo je 4 godine. Članovi nisu mogli otkazati članstvo u štedionici »dok traje kolo u koje su se upisali«. Pri upisu u članstvo štedionice, član je plaćao i upisninu u iznosu od 1 krune, kao i 50 para za člansku knjižicu.⁶⁰

Štedionica je davala zajmove samo svojim članovima i to na 6 mjeseci, a iznimno i na rok do likvidacije kola, kojem dotični član pripada. Najveći iznos odobrenog zajma nije mogao premašiti četverostruki iznos poslovnog dijela dotičnog zajmoprimca. Odluku o visini zajma i o visini kamata utvrđivala je uprava. Uprava je utvrđivala i visinu kamata za štedne uloge. Srazmjerno svojim poslovnim dijelovima članovi sudjeluju i u dobitima i u gubicima štedionice. Dobitak i gubitak računao se za svako upisno kolo napose. Od čiste dobiti izdvajalo se najprije 10% za rezervni fond i to svake godine dok taj fond ne dosegne 20.000 kruna. Potom se od te dobiti izdvajalo 4% za dividendu članovima štedionice. Od ostatka dodijeljivano je 20% za nagradu uprave i 5% za nagradu nadzornog odbora. O raspoređivanju ostalog preostatka čiste dobiti odlučivala je glavna skupština.

Upravu je sačinjavalo od 3 do 9 članova, biranih na 4 godine. Ona se brinula i bila odgovorna za sve što je bilo u interesu uspješnog poslovanja štedionice. Osobito je pazila »da se poslovne knjige točno vode, zadružna imovina korisno upotrebljava, zajmovi oprezno dijele, članovi točno vrše svoje dužnosti i zaključni računi na vrijeme sastave«. Ona je namještala i otpuštala činovnike i činovnicima određivala plaće. Nadzorni odbor je imao 5 članova, biranih na 4 godine. Radom uprave rukovodio je predsjednik, a radom nadzornog odbora — pročelnik. Svakom članu štedionice — pojedincu ili pravnoj osobi — s udjelom od 5 poslovnih dijelova pripadalo je u glavnoj skupštini pravo na 1 glas, s udjelom od 10 poslovnih dijelova — 2 glasa, a sa preko 10 poslovnih dijelova — 3 glasa.⁶¹

Poslovanje Hrvatske pučke štedionice u Dubrovniku u 1905. godini vidljivo je iz slijedećih pokazatelja:

⁶⁰ HAD, AOS... (54), pril. 53.

⁶¹ Isto.

Ukupni promet	1.869.771,96 kr.
Promet blagajne	865.748,24 kr.
Ukupno dato zajmova	153.477,00 kr.
Vraćeno zajmova	61.609,00 kr.
Stanje 31. 12. 1905.	91.868,00 kr.
Na uložnim knjižicama	113.529,83 kr.
Podignuto s uložnih knjižica	48.986,87 kr.
Stanje 31. 12. 1905.	64.542,96 kr.

Čisti dobitak od 2.031,95 kr, ostvaren u toj godini, raspoređen je ovako:⁶²

10 ⁰ / ₀ za rezervni fond	203,19 kr,
za dividendu članovima	870,74 kr,
za nagradu uprave	187,88 kr,
za nagradu nadzornog odbora	46,96 kr,
za rezervni fond (dodatno)	656,81 kr, i
na novi račun	66,37 kr.

Takve štedionice osnivane su dotada i otada i u nekim drugim kotarskim i općinskim središtima Dalmacije.⁶³ U godini 1912. izmijenjena su pravila Hrvatske pučke štedionice u Dubrovniku. Iznos poslovnog dijela povećan je otada na 200 kr, a mogao se uplatiti u 4 rate po 50 kr ili u 50 rata po 4 krune.⁶⁴ Ova je štedionica djelovala i poslije prvog svjetskog rata.⁶⁵

Centralna kasa srpskih privrednih zadruga na primorju

Dana 30. studenog 1904. osnovan je u Dubrovniku Savez srpskih privrednih zadruga na primorju — kao protokolirano udruženje s o. j. Zadatak je tog Saveza bio da podržava i potiče poslovne veze između svojih članica, da nadzire njihov rad i zalaže se za njihove zajedničke interese. Prvu upravu tog Saveza sačinjavali su: Matej Šarić, predsjednik, dr Rudolf Sardelić, sekretar, te članovi Nikola Babić, dr Antun Pugliesi i Mićo Milišić.⁶⁶

U toku rada Saveza pokazalo se potrebnim i korisnim da članice tog Saveza imaju svoj interni kreditni zavod. Osnivačka skupština tog zavoda održana je 2. travnja 1909. u Dubrovniku. Zavod je nazvan: *Centralna kasa srpskih privrednih zadruga na primorju, protokolirano udruženje s o. j.* Tada su prihvaćena pravila te Centralne kase i izabrana njena prva uprava u sastavu: apotekar Matej Šarić — kao upravnik, advokat dr Stijepo Knežević — kao kontrolor, trgovac Mićo Milišić — kao blagajnik, te trgovac Jovo Berdović i sekretar Saveza Đuro Marić — kao članovi.⁶⁷

Zadatak je Centralne kase srpskih privrednih zadruga na primorju bio »da nabavlja novčana sredstva za poslovanje svojih članova, a to na osnovu zajedničkog kredita i izravnjanja novčanih suvišaka«. Ona će »primati od

⁶² HAD, AOS... (57), pril. 63.

⁶³ Na području dubrovačkog kotara osnovana je 3. prosinca 1907. još jedna takva ustanova i to: Pučka štedionica u Stonu (v. bilj. 57, isto, pril. 76).

⁶⁴ HAD, AOS... (58), pril. 282.

⁶⁵ U međuratnom razdoblju, poslije velike ekonomske krize, ona je prestala radom. Brisana je iz zadružnog registra 1938. g. (v. bilj. 59, isto, br. 1/1).

⁶⁶ HAD, AOS... (59), br. 2/1.

⁶⁷ Isto, br. 26/1.

svojih članova novčane suviške, davati svojim članovima zajmove, eskomptirati im mjenice ili druge slične papire, vršiti za njihov račun naplate i isplate«. Članom Centralne kase mogle su postati samo zadruge, učlanjene u Savez Srpskih privrednih zadruga na primorju, koji je imao svoje sjedište u Dubrovniku. Svaka članica Centralne kase bila je dužna »uplaćivati udjele« i »upisninu od 5 kruna po udjelu«. Imovina Centralne kase sastojala se: od članskih udjela, od rezervnog fonda i od eventualno darovnih priloga. Svaka je članica bila dužna »da ima najmanje jedan udio, čija je vrijednost 500 kruna«. Iznos udjela uplaćivao se odjednom ili u polugodišnjim ratama kroz 5 godina — po 50 kruna i »6⁰/₁₀₀ zatezne kamate«. Za vrijeme trajanja članstva članica nije mogla raspolagati svojim udjelom (ni prodati ga, ni založiti, niti prenijeti na drugoga), jer je njima bila jamac prema obavezama Centralne kase. Ako je članica željela otkazati članstvo i povući svoj udio, morala je to najaviti 3 mjeseca prije svršetka poslovne godine s tim što joj se isplata mogla izvršiti tek kad mine njena »zakonska odgovornost za obaveze Centralne kase«. U tom slučaju, od svršetka poslovne godine, u kojoj je otkazala članstvo, pa do isplate udjela, dotična je članica imala pravo na kamate za svoj udjel kao da je bio položen na štednju.⁶⁸

Rezervni fond je služio »za pokriće slučajnih gubitaka«, a formirao se od upisnine, od doprinosa iz čistog dobitka, od predignutih dividenda, zavještaja i eventualnih darovnih priloga. Centralna je kasa mogla uzimati novac »od članova i nečlanova« i to »u tekućem računu ili uz reeskont ili kao zajam«. Kredit se davao samo članicama »u koliko dadu dovoljno obezbjeđenje«. Kredit je morao biti »pokriven mjenicom, kaucionom hipotekom ili zalogom«. Uprava je odlučivala o visini kredita i o visini kamatne stope. Upravu su sačinjavale 5 osoba, biranih na 3 godine, i to: upravnik, kontrolor, blagajnik i 2 člana. Svaka članica (zadruga) mogla je poslati toliko svojih izaslanika na glavnu skupštinu Centralne kase koliko ima upisanih udjela. Svaki izaslanik imao je u skupštini pravo na 1 glas. Glavna je skupština mogla pravovaljano odlučivati ako je u njoj bila prisutna barem jedna desetina članica. Poslovna je godina započinjala 1. srpnja, a završavala 30. lipnja. Od čiste dobiti najprije se odvajalo 20⁰/₁₀₀ za rezervni fond »dok on ne stigne do peterostrukog iznosa članskih udjela«. Od ostatka dalje se odvajalo 5⁰/₁₀₀ za dividendu, a preostalo za nagradu upravi, za superdividendu, za dotaciju Savezu, za doprinos rezervnom fondu ili za koju drugu »korisnu svrhu«.⁶⁹

Srpska centralna banka za primorje

Suradnja pojedinih privrednika iz Dubrovnika sa pojedinim privrednicima iz ostale Dalmacije i izvan Dalmacije kroz Savez srpskih privrednih zadruga na primorju i kroz Centralnu kasu srpskih privrednih zadruga na primorju dovela ih je na zamisao da osnuju i Srpsku centralnu banku za primorje. Postojali su i uvjeti za osnivanje i realni izgledi za uspješno poslovanje takve banke.

Nakon priprema, koje su trajale oko godinu dana, sastavljen je 14. prosinca 1913. pred dubrovačkim notarom Antunom Pugliesijem društveni dogovor o osnivanju *Srpske centralne banke za primorje, društva s o. j.* u Dubrovniku. Zadatak je banke obuhvaćao »obavljanje svih bankarsko-mjenjačkih,

⁶⁸ HAD, AOS, Prilozi zadružnog registra, sv. II, pril. 112.

⁶⁹ Isto.

financijsko-kreditnih, trgovačkih, privrednih i industrijskih poslova, operacija i transakcija«. Prigodom sklapanja tog društvenog ugovora izabrana je i prva uprava novoosnovane banke. Tu su upravu sačinjavali: Luko Bona, notar iz Dubrovnika, Antun Pugliesi, notar iz Dubrovnika, Antun Suhor, upravitelj pokrajinske bolnice u Dubrovniku, Đorđo Drašković, trgovac u Dubrovniku, Đuro Marić, sekretar Saveza srpskih privrednih zadruga za primorje u Dubrovniku, Milorad Nedeljković, član upravnog odbora Srpske centralne banke za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu. Miho Komnenović, posjednik u Hercegu Novom i Dušan Amanović, trgovac i posjednik u Kninu.⁷⁰

Društvena glavnica Srpske centralne banke za primorje u Dubrovniku iznosila je 500.000 kruna. Svaki udioničar imao je obavezu da na upisani ulog upiše i 1% upisnine. Upisnina je, kao i upisnina pri utemeljivanju ostalih privrednih udruženja, bila namijenjena za osnivačke troškove, a njen preostatak — ako ga bude — za rezervni fond. Do dana sklapanja društvenog ugovora — 14. prosinca 1913 — upisana je cijela glavnica. Pri upisu uloga trebalo je odmah uplatiti 50% od upisanog iznosa, što su svi ulagači i učinili.

Bilo je ukupno 130 ulagača, među kojima 117 pojedinaca, 11 novčarskih zavoda, 1 zadružni savez i 1 proizvodni pogon.

Od 117 ulagača, pojedinaca, 19 su bili posjednici, 47 — trgovci, 15 — činovnici iz novčarskih i drugih ustanova, 6 — advokati, 5 — profesori, po 4 — učitelji, obrtnici i pomorski kapetani, 3 — liječnici, po 2 — notari i inženjeri, te po 1 brodovlasnik, svećenik, nadčestar, zubar, oficir i apotekar. Po mjestima boravka ti su ulagači bili kako slijedi: 55 iz Dubrovnika, 8 iz Kotora, 8 iz Obrovca, 6 iz Risna, 6 z Trsta, 5 iz Herceg Novog, 5 iz Knina, 5 iz Sarajeva, 3 iz Kistanja, po 2 iz Cavtata, Budve i Tuzle, po 1 iz Splita, Stona, Đenovića, Mokošice, Zagore, Poda, Stare Pazove, Rosa i Prijedora.

Od 11 novčarskih zavoda, ulagača, 2 su bili banke (Srpska centralna banka za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu i Srpska banka u Mostaru) 3 su bile srpske štedionice (u Dubrovniku, Kotoru i Staroj Pazovi) i 6 srpske kreditne zadruge (u Herceg Novom, Risnu, Budvi, Kninu, Skradinu i Kistanjama). Ostala 2 ulagača bili su: Savez srpskih privrednih zadruga na primorju u Dubrovniku i Prva bokeška glinena industrija, društvo s o. j. u Krtolama.

Ulagaci s najvećim ulozima, među ustanovama, bili su: Srpska centralna banka za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu sa 100.000 kr, Savez srpskih privrednih zadruga na primorju u Dubrovniku sa 40.000 kr, srpske štedionice u Dubrovniku i Kotoru sa po 30.000 kr, Srpska kreditna zadruga u Herceg Novom sa 30.000 kr, Srpska kreditna zadruga u Kninu sa 20.000 i Srpska kreditna zadruga u Risnu sa 18.000 kr. Od pojedinaca, ulagača, najveći ulog upisao je Pero Pamučina, trgovac u Sarajevu — 10.000 kr. Među ostalim pojedincima, ulagačima, 6 ih je upisalo po 5.000 kr, 11 po 4.000 kr, jedan 3.000 kr, 21 po 2.000 kr i 77 po 1.000 kruna.⁷¹

Banka je registrirana 2. siječnja 1914.⁷² i time je ozvaničila svoje postojanje. Iako je u toj godini započeo i prvi svjetski rat, koji je donio mnoge nevolje i izazvao mnoge poremećaje, ona je ipak i u tim uvjetima uspješno poslovala. U ratnim prilikama cijene robâ naglo su rasle, što se može ilustrirati i cijenama nekih dalmatinskih proizvoda. Uzmimo npr. vino, najvažniji

⁷⁰ HAD, AOS, zbirka trgovačkih registara, knj. Rg. C I, br. 3/1.

⁷¹ HAD, AOS... (21), pril. 120.

⁷² V. bilj. 70, isto, br. 3/1.

dalmatinski proizvod, namijenjen za tržište. U predratnim godinama (1908—1914), kad su cijene svih roba postajale sve više, 1 hektolitar vina prodavao se od 30 do 50 kruna. U ratnim godinama 1 hektolitar vina prodavao se 1915. od 75 do 120 kr, a 1917. od 400 do 600 kruna!⁷³ Pad vrijednosti novca i potreba veće kreditne sposobnosti potakli su Srpsku centralnu banku za primorje u Dubrovniku da povisi glavnica, te je ona na glavnoj skupštini od 9. lipnja 1917. odlučila da joj otada glavnica iznosi 1,200.000 kruna.⁷⁴ Ona je imala svoje dioničke uloge i u nekim akcionarskim društvima. Te, 1917, posjedovala je 182 akcije u d. d. »Dubrovačka parobrodsko plovidba«. ⁷⁵ Do sredine veljače 1918. bio je u cjelosti upisan povećani iznos glavnice Srpske centralne banke za primorje u Dubrovniku. Među njenim starim i novim ulagačima nametnula se misao o njenom preustrojstvu iz društva s o. j. u akcionarsko društvo. U vezi s tim, na njenoj redovnoj 4. glavnoj skupštini, održanoj 7. travnja 1918, odlučeno je da se ona pretvori u dioničko društvo i da joj se glavnica povisi od 1,200.000 na 3,000.000 kruna.⁷⁶

U 1918. godini, zadnjoj ratnoj godini i posljednjoj godini pod austrijskom vlašću, organi Srpske centralne banke za primorje u Dubrovniku djelovali su u ovom sastavu:

uprava — dr Antun Pugliesi iz Dubrovnika, predsjednik, Luko Bona iz Dubrovnika, podpredsjednik, te članovi Dušan Amanović iz Knina, Savo Babić iz Sarajeva, Jovo Berdović iz Dubrovnika, Lazar Doklestić iz Herceg Novog, Ivo Kastropil iz Dubrovnika, Đuro Marić iz Dubrovnika i Mićo Milišić iz Dubrovnika;

savjet — Aleksandar Besarović iz Sarajeva, dr Uroš Desnica iz Zadra, Dimitrije Kočović iz Sarajeva, Božo Milinović iz Kotora, Jovo Radetić iz Prijedora, dr Rudolf Sardelić iz Kotora, Pero Todorović iz Sarajeva i Gojko Čatović iz Risna;

nadzorni odbor — Jovo Berberović iz Dubrovnika, Jovo Tošović iz Dubrovnika, Milan Budimir iz Kistanja, Jovo Sekulović iz Herceg Novog, Đorđe Dobrota iz Skradina, Mihajlo Đukić iz Banja Luke, Petar Luketić iz Budve i Mihajlo Simić iz Tuzle.⁷⁷

Ukupan promet banke bio je: u 1917. g. — 70,010.209 kr, a u 1918. g. — 139,467.303,26 kr. Promet blagajne u 1917. iznosio je 9,279.771,22 kr, a u 1918. g. 23,205.071,74 kr.

Stanje na računima 31. prosinca 1918. izgledalo je ovako:

žiro račun	548.651,86 kr,
tekući račun	56,601.439,55 kr.
tekući račun zadruga	10,620.798,24 kr,
vrijednosni papiri	212.390,50 kr,
lombard	595.468,00 kr,
mjenice	101.211,12 kr, i
privremeni račun	78.559,57 kr. ⁷⁸

⁷³ S. Ožanić, *Poljoprivreda Dalmacije u prošlosti*, Split 1955, 168 i 169

⁷⁴ HAD, AOS... (21), pril. 170.

⁷⁵ Isto, pril. 172.

⁷⁶ Isto, pril. 180.

⁷⁷ Srpska centralna banka za primorje (društvo s.o.j.) Dubrovnik. Poziv na skupštinu i izvještaj o radu sa zaključnim računima za godinu 1918, Dubrovnik 1919, b. oz. str.

⁷⁸ Isto, b. oz. str.

U konsorciju sa Srpskom bankom u Zagrebu, Srpskom centralnom bankom za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu i sa Prometnim, industrijskim i trgovačkim društvom u Dubrovniku, Srpska centralna banka za primorje u Dubrovniku sudjelovala je potkraj 1918. u kupnji imanjâ Wilhelma Lercha, koja su se sastojala od »Grand hotela Lapad« u Lapadu i zemljišta u Rijeci Dubrovačkoj.

Čisti dobitak za 1918. skupština banke je rasporedila kako slijedi: 11.300 kr u rezervni fond, 60.000 kr (tj. 5%) za dividendu, 4.500 kr za tantijemu upravi, 800 kr za nagradu nadzornom odboru, 3.900 kr za nagradu činovnicima, 5.000 kr za »dar slobodi (narodni porez)« i 3.773,50 kr za prijenos na novi račun.⁷⁹

Banka je nastavila radom i poslije sloma Habsburške monarhije,⁸⁰ otada kao dioničko društvo.

U zadnjim decinijima pod austrijskom vlašću — kao što je vidljivo iz prethodnog razmatranja — osnovano je i djelovalo u Dubrovniku šest novčarskih ustanova: tri banke i tri štedioničko-kreditna zavoda. Bile su to privatne ustanove, koje su utemeljene i razvijale svoje poslovanje privatnom poduzetnošću. One su pokazale da je Dubrovnik, u kojem su trgovina, pomorstvo i turizam imali visok razvojni doseg, pogodna sredina i za okupljanje novčanog kapitala i poslovanja tim kapitalom. One su potvrdile i sposobnost privrednih krugova u Dubrovniku da prikladno organiziraju i takve ustanove i uspješno rukovode njihovim radom.

S nastankom i djelovanjem novčarskih zavoda u Dubrovniku dubrovačka se privreda kompletirala i još čvršće interakcijski povezala, što je imalo veliko značenje za tokove njezina daljnjeg razvitka.

(Primljeno na 4. sjednici Razreda za društvene znanosti JAZU od 20. IV 1983.)

---

⁷⁹ Isto, b. oz. str.

⁸⁰ Nakon prvog svjetskog rata u Dubrovniku su, pored već postojećih novčarskih zavoda koji su nastavljali svojim djelovanjem, osnovani i novi novčarski zavodi, i to: 24. siječnja 1919 — Pomorska banka (v. bilj. 21, isto, pril. 206), 3. srpnja 1919 — filijala zagrebačke Narodne banke, a 18. srpnja 1921 i filijala zagrebačke Slavonske banke (HAD, AOS, zbirka trgovačkih registara, knj. B I, br. 7/1 i 7/2). Na izvanrednoj skupštini Srpske centralne banke za primorje u Dubrovniku, održanoj 16. listopada 1921, zaključeno je da se ova banka fuzionira sa Srpskom bankom, d. d. u Zagrebu, i nastavi radom pod imenom: Srpska banka d. d. u Zagrebu, filijala u Dubrovniku (HAD, AOS, Isprave za trgovačke registre, sv. III, pril. 348 i 356).

ÜBER DAS ENTSTEHEN, DIE ZUSAMMENSETZUNG UND TÄTIGKEIT
VON GELDINSTITUTEN IN DUBROVNIK IN DEN LETZTEN
JAHRZEHNTEUNTER ÖSTERREICHISCHER HERRSCHAFT

Zusammenfassung

Zwischen den Jahren 1814 und 1918 befindet sich Dubrovnik im Gefüge des österreichischen Kaiserreiches. Bis zum Ende des 19. Jh. gibt es in Dubrovnik — ausser einer Leihanstalt (Monte di pietà) und zweier schwach entwickelten (Stadt — und Post-) Sparkassen — keine grösseren Geschäfte führenden Spar-Kreditinstitute. Die Rolle des Kreditgebers hatten entweder reiche örtliche Händler, oder »Blago djelo« (das war ein altes Dubrovniker Institut, das Stiftungen in Form von Immobilien und Geld verwaltete), oder sogar Bankene in Triest inne.

Erst zu Beginn des 20. Jh., als sich in Dubrovnik erneut der Handel, das Schiffahrtswesen und mit ihnen auch der Fremdenverkehr hoch entwickelte, entstanden die Bedingungen und Notwendigkeit, dass sich in dieser Stadt auch Geldinstitute organisieren. Bis zum ersten Weltkrieg wurden in Dubrovnik sechs Geldinstitute gegründet: die »Dubrovniker Handelsbank« (Dubrovačka trgovačka banka im Jahre 1902), weiters die »Kroatische Kreditbank« (Hrvatska veresijska banka im Jahre 1902), die sich vom Jahre 1913 an mit der »Adriatischen Bank« (Jadranska banka) in Triest fusionierte und von da an ihre Filiale wurde, die »Serbische Sparkasse« (Srpska štedionica im Jahre 1902), die »Kroatische Volkssparkasse« (Hrvatska pučka štedionica im Jahre 1904), die »Zentralkasse der serbischen Wirtschaftsgenossenschaften in Küstengebiet« (Centralna kasa srpskih privrednih zadruga na primorju im Jahre 1909) und die »Serbische Zentralbank« für das Küstengebiet (Srpska centralna banka za primorje im Jahre 1914).

Die angeführten Geldinstitute (zwei als Anteilsgesellschaft und vier als Genossenschaft mit beschränkter Haftung) zeigten, dass Dubrovnik bereits in den letzten Jahrzehnten unter österreichischer Herrschaft ein günstiges Milieu auch für die Ansammlung von Geldkapital und die Geschäftsführung mit diesem Kapital wurde.